

Селище над Горинню : До 700-річчя Степаня

Над річкою Горинь завітчавшись зеленню садів і декоративних дерев, кущів та квітів, розкинулось старовинне поліське містечко Степань. У його центральній частині сьогодні розмістилися корпуси уже досить відомого у країні санаторію «Горинь». З усіх куточків Союзу їдуть люди поправляти тут своє здоров'я. І це не випадково: адже своїми лікувальними водами та грязями селище славилося здавна. Та ще трудолюбивими і вільнолюбними людьми. Бо ж тут жили умілі хлібороби, хороші ремісники, вироби яких були відомі на всю Волинь. З усіх-усюд з'їжджалися на степанські ярмарки купці, везучи сюди заморські товари, а у Степані купували біле, як перкаль, полотно, чарівні роботи місцевих вишивальниць, умілі вироби гончарів, бондарів, зброярів... Сьогодні картини далекого минулого оживають на полотнах народного художника С. І. Чуприни, у легендах та переказах старожилів, які по краплині збирають юні народознавці та краєзнавці. І минуле краю наближається до сьогодення, крокує разом з нами в майбутнє.

До наших днів збереглися тут залишки старовинної фортеці, які у народі називають Валом. З 3 по 17 серпня 1981 року під керівництвом завідуючого відділом охорони пам'яток обласного краєзнавчого музею Б. А. Прищепи були проведені розкопки Степанського городища. Вони підтвердили свідчення древньо-руських літописів про існування містечка ще у роки Київської Русі. Прийде час, і степанське городище буде досліджуватись археологами як древньоруське місто.

Сьогодні ж ми вчитуємося в Іпатієвський літопис, у ті вікові свідчення нашої історії: «1292 год. Представился Степанский князь Иван Глебович. Плакахуся по нем вси людие от мала до велика, и наче княжити в него место сын его Владимир...»

У ті роки місто було столицею удільного князівства. Як і кожна столиця, воно мало свою фортецю. Однак вона до наших днів не збереглася. Збереглися залишки земляних валів, споруджених уже при князях. Костянтину і Василю Острозьких. Сама ж фортеця була знищена під час неодноразових набігів татарських орд на Волинь. Сивочолі старожили селища з гордістю розповідають своїм дітям та онукам про те, що степанськими валами милувалися визначні історичні особи, як, скажімо, литовський князь Свадригайло, польський король Стефан Баторій, шведський король Карл XII, російський цар Петро I, славний народний месник Северин Наливайко, улюблений народний полководець Іван Богун. Тут народилася мати відомого російського письменника В. Г. Короленка. Вулицями Степаня ходив автор всесвітньо відомої повісті «Олеся» О. Купрін. Селище - батьківщина засновника польського революційно-демократичного руху, сподвижника О. Герцена Станіслава Ворцеля та його брата Миколи Ворцеля, який проходив по справі декабристів.

Немає сумніву у тому, що містечко має давні культурні та духовні традиції. А його старожили зберегли немало цікавих бувальщин, переказів, пісень та легенд, які ще зацікавлять не одного дослідника. Пригадую, якось у Києві в дні святкування 150-річного ювілею безсмертного Кобзаря познайомився з заслуженим діячем мистецтв України, великим цінителем української етнографії скульптором Іваном Гончаром. З теплотою він розповідав мені про мій рідний край, показував зразки вишивок, одягу Полісся.

У ще в недалекому минулому у Степані було три православні церкви, католицький собор, єврейська синагога. На південь від містечка, на високому земляному валу, височіли стіни Михайлівського монастиря. За Горинню, в урочищі Білі Береги, був ще один монастир - уніатська обитель святої діви Марії. Війни, стихійні лиха, а в наш час і вияв релігійної нетерпимості призвели до того, що більшість із культових закладів було знищено. І лише у дні відродження демократії стало можливим повернути Микольську церкву для місцевої релігійної громади, а громада п'ятидесятників, яка, до речі, існує в Степані з 20-х років, не маючи молитовного будинку, у 1989-му на кошти, зібрані віруючими, звела типовий молитовний будинок. І хоч будівельні роботи ще не закінчені,

молитовний будинок уже діє.

Витоки нашої духовної культури беруть свої початки із Київської Русі. Степанські князі, які походили із дому Руріковичів, посилали своїх дітей та дітей із знатних родин у столий Київ у науку. Є відомості про те, що перша школа була заснована у Степані при Троїцькій церкві ще у XVI столітті. Значним вогнищем поширення освіти на Поліссі був і степанський Михайлівський монастир, у якому знаходили притулок визначні борці проти унії, зокрема, архімандрит Ісакій Степанський, белгородський митрополит Лука. Вони разом з князем К. І. Острозьким захищали православ'я на Брестському соборі. Вихованці Михайлівського монастиря перешкоджали колонізації місцевого населення, підтримували селян, ремісників і козаків у їх боротьбі проти засилля польських феодалів і шляхти.

Степанці в легендах свято бережуть пам'ять про своїх захисників, запорізьких козаків. Такі урочища, як Козацьке, Писариха, Пушкарське, Марачиха, Добриця, - свідчення вдячної народної пам'яті. Сьогодні ми називаємо поля іменами тих, хто не повернувся з фронтів Великої Вітчизняної, хто віддав своє життя, визволяючи наш край від фашистської чуми. У цьому переклик віків, у цьому – вірність народним традиціям. Понад 120 наших земляків не повернулися з фронтів. У дні святкування 45-річчя Перемоги у селищі відкрито меморіальні плити з прізвиськами всіх степанців, які загинули на фронтах Великої Вітчизняної. Їх освятив священник Троїцької церкви С. Д. Шомонка. У цей день була проведена поминальна панахида.

З великою любов'ю бережуть пам'ять степанці про тих, хто віддав своє життя за наш край. Братська могила у селищі — це священне місце. Юні краєзнавці десятиріччями ведуть пошук безіменних солдатів, встановлюють зв'язки з родинами загиблих. Кожного року приїздять на братську могилу діти, онуки і правнуки тих, хто віддав життя за визволення Степаня. Ось і в цьому році тут побувала дочка та онук загиблого Габбаса Мутагірова, які приїхали з далекої Татарії.

У недавньому минулому наш край вчені називали «поліською тундрою». Про нужденне життя поліщуків знаходимо свідчення у книгах О. Купріна, К. Ткача, Б. Швед. Тяжке безправне життя місцевого населення часто виливалося у народні повстання, бунти. У 1818 році, доведені до відчаю, жителі містечка Степань Ровенського повіту Волинської губернії відмовилися виконувати повинності поміщику Ворцелю і здійснили опір земській поліції. Викликала невдоволення мас і політика польського буржуазного уряду. Особливо значного революційного розмаху набрав рух степанців у 1938 році, у жовтні поліцаї вбили поблизу селища секретаря Луцького окружного КПЗУ А. Т. Крисюка. Чимало степанців було схвачено дефензивою і відправлено в Березу Картузьку. У вересні 1939 року, за день до приходу Радянської Армії, понад 20 патріотів взяли участь у повстанні, троє з них М. Дячук, П. Кромф, Г. Багній були замордовані польською дефензивою.

Минули десятиріччя. У дні святкування 50-річчя возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною в складі Союзу РСР степанці вулицю Жданова перейменували на вулицю імені Андрія-Крисюха, а на будинку делегата Народних зборів у Львові П. Т. Волошина була встановлена меморіальна дошка.

Невпізнанно змінилося селище за роки Радянської влади. Понад 1000 випускників середньої школи здобули вищу освіту. Це люди різних спеціальностей. Серед них доктор хімічних наук, професор Київського політехнічного Інституту О. К. Кудря, доктор економічних наук, професор Львівського політехнічного інституту І. О. Тивончук, кандидат технічних наук, працівник Київського Інституту зварювання імені Патона М, Г. Третяк, член Спілки письменників СРСР С. П. Пінчук, кандидат історичних наук, викладач Ровенського інституту культури О. М. Слободанюк та інші. Тепер у Степані на ниві освіти трудиться понад 80 педагогів. З січня відкрила двері нова школа з сучасними технічними засобами. Незабаром розпочнеться будівництво типового дитячого садка та приміщення нової, лікарні. Зростає культурний рівень населення. Далеко за межами його

відомий самодіяльний народний хор колгоспу ім. Леніна, хороші традиції має степанський народний історико-краєзнавчий музей. Понад 100 тисяч книг нараховує у селищі фонд бібліотек. Звичайно, що маємо й свої проблеми. Одна із них — немає у нас міського Будинку культури. Степана, як і всі населені пункти району, визнаний радіаційно забрудненим. Новообраний депутатський актив селищної Ради народних депутатів повинен більш інтенсивно працювати по забезпеченню населення чистими продуктами.

Трудівники селища ведуть боротьбу за дальший розвиток народного господарства, соціалістичної культури, віддають всі сили справі демократизації та перебудови суспільства.

М. ПІНЧУК